

PAVEL HÁJEK:
KRAJINA ČESKÝCH ZEMÍ
V OBDOBÍ SOCIALISMU
1948-1989

DISERTAČNÍ PRÁCE
POSUDEK OPONENTA

Generační odstup má své nesporné výhody. Přiznávám, že jsem mírně zneklidněn současnou vlnou módního zájmu o 70. a 80. léta minulého století, která jejich umělé atributy legitimizuje bezmála jako regulérní stylové prvky. Naježím se vždy, když zaslechnu nebo zahlédnu hrůzné kliše o kultovních sedmdesátých, či když mě současné dívky zarmucují podobnými zdroji nepůvabu, jakými mě zarmucovaly mé gymnasiální spolužačky. Nejde o nic nepatřičně osobního, jen o přísloušný povrch ledovce vnějškových projevů daleko hlubšího zneklidnění badatele, který se zabývá vizuální kulturou minulého století. Chápu motivy generačního zájmu, chápu přitažlivost artefaktů zbavených paměti, vytržených z kontextu své doby a zbavených negativních asociací. Zájem o vizuální kulturu 70. a 80. let ale také zplaněl ve sterilitě „trendy“ designových interiérů a je saturován ve formách, které jednotlivé prvky vytrhávají z kontextu a rezignují na elementární porozumění. Namátkou tři významné výstavní projekty poslední doby, *Fotografie 70. let v ČSR, Husákovo 3 + 1* a *Kytky v popelnici*, na jedné straně ukazují výhody tradičně požadovaného generačního odstupu, na straně druhé je jejich dopad omezen na generaci, která již tímto odstupem disponuje, mimo ni v lecčem objevují

objevené (nejen věcně, ale místy i včetně metod odborné práce). Nebylo by ale spravedlivé současný zájem o kulturu 2. poloviny minulého století převést jen na rovinu, kterou zastupují zmíněné efektní, ale v lecčem povrchní výstavní projekty. Nechybí ani skutečná badatelská práce, několik kvalitních studií se objevilo například v souvislosti s výstavou *Husákovo 3+1* ve stejnojmenném sborníku (Praha : VŠUP, 2007. ISBN 80-86863-21-2). Nedávno ještě prakticky nulová, dnes už poměrně bohatá bibliografie literatury k problematice odsunu Němců, doosídlování pohraničí a proměn sudetské krajiny se rozmnožila především zásluhou badatelů mladších a nejmladší generace.

Proč se o tom zmiňuji v souvislosti s předloženou prací? Pro její hodnocení pokládám tento kontext za důležitý. V obou pólech generačního zájmu o nedávnou historii je prováděna operace jakési dekontaminace periody mocenského monopolu komunistické ideologie. Pól „trendy“ osvojování to řeší jednoduše: „Politickou špínu si nechte, my si bereme to, co nás zajímá.“ Pól skutečného vědeckého zájmu většinou úzkostlivě dodržuje zásady badatelské objektivity a o určitých souvislostech zkrátka nemluví. Po vlně exaltovaného rozchodu s minulostí a v dnešní atmosféře bezpečného populistického antikomunismu je to postoj pochopitelný. O to více je ale třeba ocenit, že Pavel Hájek předem argumentovaně precizuje svou hodnotově objektivní pozici, zaujímanou ne s vyloučením, ale naopak s plnou reflexí širších kontextů a aktuálních konsekvencí morálních. Hned v předmluvě předesílá: *„Zkoumání kulturních i přírodních krajinotvorných procesů v delším časovém období mi umožnilo charakterizovat dědictví komunistické správy v české krajině (téměř) bez předsudků. Namísto apriorních tvrzení a efektních záběrů postupně skládat minulost z umírněných, mnohdy ne zcela jednoznačných formulací, které ve výsledku přiblížily zkouma-*

nou problematiku podstatně plastičtěji a realističtěji.“ (s. 6)

Stejně tak oceňuji Hájkův výběr metodologické opory pro interpretační rámec, jímž zvolený přístup naplňuje. Když jsem na konci 80. let minulého století rekonstruoval, jak český funkcionalismus v rámci válkou vnucené vnitřní bilance pro sebe objevoval téma krajiny, vyvstala mi vedle Žákovy od jejího vydání paradoxně více citované než čtené knihy *Obytná krajina* jako dílo zcela základní zapomenutá kniha architekta Josefa Karla Říhy *Země krásná* s podtitulem *Knih o přírodě, civilisaci a plánování*. Ve své tehdejší studii jsem jí ještě vyhradil místo vedle Žákovy, ač už mi bylo jasné, nakolik stojí nad ní a jak by, nebýt tak vzácná vinou likvidace nakladatelství Antonína Dědourka v Třebechovicích pod Orebem, mohla působit na vývoj českého myšlení o krajině, s nadějí, že se k tématu vrátím, a hlavně, že se jej ujme někdo další. Všem nakladatelstvím, s nimiž jsem měl možnost spolupracovat v 90. letech, jsem marně navrhoval její reedici. Za 17 let od vydání zmiňované studie jsem se s ní potkal jen párkrát a vždy jen jako s bibliografickým odkazem. Mám proto mimořádnou radost z toho, že neprávem zapomenuté dílo potkávám jako východisko výborné práce šest desetiletí po jeho vydání, konečně plně zhodnocené nejen věcně, ale také a především metodologicky. Interpretační rámec, jímž autor Říhovo dílo doplnil, organicky spojuje *Zemi krásnou* s tím nejlepším, co se v diskusi o krajině u nás aktuálně děje, pro stručnost zastoupitelným souborem *Krajina a revoluce. Významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny v českých zemích* (Praha : Malá Skála, 2005. ISBN 80-86776-02-6), na němž se podílel také Mgr. Pavel Hájek.

Předkládanou práci vyznačuje mimořádná úspornost. Říhovo dílo není obsáhle vykládáno, ale přímo použito. (Přiznávám, že ač obvykle zvládám metodu laického čtenáře bez problémů, v tomto případě jsem se

do role čtenáře nedisponujícího dobrou znalostí Říhovy *Země krásné* vtělit nedokázal. Předpokládám nicméně, že sice bude ochuzen o některé hodnoty Hájkova textu, těžkosti čtenářské mu to ale ani v nejmenším nezpůsobí.) Také v přehledném výkladu bezpečně zvolených deseti krajinotvorných procesů, které nejvýrazněji měnily tvářnost české krajiny v éře socialismu, není zbytečný příklad, odbočka, údaj. Autor bedlivě chrání měřítko a rytmus textu účinným uklízením dokreslujících detailů, charakterizačních citátů a dat do poznámek. Především ale účinně využívá metody, kterou precizoval už ve své knize *Česká krajina a baroko. Urbanismus českého baroka na příkladu města Jičína a jeho okolí* (Praha: Malá Skála, 2003. ISBN 80-902777-6-4). Na vztahu slova a obrazu je založena většina toho, co dělám, vím tedy jak je to obtížné. O to více oceňuji subtilnost a účinnost Hájkova zrovnoprávnění slova a obrazu.

Poskytla-li mi předložená práce mimořádné zážitky jako čtenáři s erudicí historika umění a estetika a praxí kulturologa, zabývajícímu se také krajinou a vizuální kulturou 2. poloviny minulého století, a ocenil-li jsem ji velmi i jako učitel, činí mi krajně obtížnou pozici oponenta. Nevidím jediného důvodu ke kritickým výtkám, nenacházím polemických míst. Kdybych mohl roli oponenta vyměnit za jinou, za roli lektora či redaktora dobrého vědeckého nakladatelství, neváhal bych text bez dalších úprav doporučit ke knižnímu vydání.

Disertační práci Mgr. Pavla Hájka *Krajina českých zemí v období socialismu 1948-1989* mohu jako dílo vědecky zralé, perfektně vystavěné a kultivovaně napsané **plně doporučit k obhajobě.**

V Praze 20. 1. 2008

PhDr. Vladimír Czumalo, CSc.